

УДК 821.21/22.0-3
ББК 83

НИГОҶЕ БА ТАҲАВВУЛУ
ТАШАККУЛИ ЖАНРИ ҲИКОЯ ДАР
НАСРИ КЛАССИКИИ ФОРСУ ТОҶИК

Шарифова Умеда,
унвонҷӯи кафедраи адабиёти муосири
тоҷики ДДХ ба номи акад. Б. Гафуров
(Тоҷикистон, Хуҷанд)

ВЗГЛЯД НА ЭВОЛЮЦИЮ ЖАНРА
РАССКАЗА В КЛАССИЧЕСКОЙ
ТАДЖИКСКО-ПЕРСИДСКОЙ ПРОЗЕ

Шарифова Умеда,
соискатель кафедры современной
таджикской литературы ХГУ им. акад.
Б. Гафурова (Таджикистан, Худжанд)

OUTLOOKS CONCERNED WITH
SHORT STORY GENRE EVOLUTION IN
CLASSICAL PERSIAN-TAJIK PROSE

Sharifova Umeda, lecturer of the department
of modern Tajik literature under Khujand State
University named after acad. B. Gafurov
(Tajikistan, Khujand)
E-MAIL: umeda.2000@mail.ru

Ключевые слова: рассказ, хикоят, эволюция жанра, персидско-таджикская проза, стилистические особенности, реализм

В статье рассматривается процесс эволюции жанра рассказа в персидско-таджикской литературе. Согласно мнению ученых, рассказ (хикоят) как независимый жанр появился в таджикско-персидской литературе в XII веке. Со временем укрепляется место этого жанра в таджикско-персидской прозе. Такие прозаические произведения, как «Гулистон» Саади, «Весенний сад» Джамии, «Бадаеъ-ул-вакаеъ» Восифи, «Наводир-ул-вакоеъ» Ахмада Даниша содержат множество рассказов.

Можно считать, что в течение веков жанр рассказа (хикоя или хикоят) служил делу воспитания людей, каждый писатель имел индивидуальный стиль.

Key words: short story, khikoyat, evolution of genre, Persian-Tajik prose, stylistic peculiarities, realism

*The article dwells on the process of short story genre evolution in Persian-Tajik literature. In conformity with scientists` opinion short story as an independent genre appeared in Persian-Tajik literature in the XII-th century. Later on the place of this genre (**khikoyat**) is fortified in Persian-Tajik literature. Such prosaic productions as «**Guliston**» by Saadi, «Spring Garden» by Djami, «**Badaye-ul-vakaye**» by Vosifi, «**Navodir-ul-vakoye**» by Akhmad Donish contain multitude of short stories.*

*One can consider that in the course of centuries short stories (**khikoyat**) served a cause of upbringing of people; each writer possessing his own individual features*

Ҳикоя ҳамчун яке аз анвои насри бадеӣ дар таърихи адабиёти форс-тоҷик ҷойгоҳи шоистаро ишғол намудааст. Баъзе адабиётшиносон бар инанд, ки хикоя ҳамчун жанри мустақили адабӣ дар қарни XII ба вучуд омадааст ва намунаҳои барҷастаю

мукаммали он дар китоби Муҳаммад Авфии Бухороӣ «Ҷомеъ-ул-ҳикоёт ва лавомеъ-ур-ривоёт» ба назар мерасанд.

«Ҳикоя, ҳикоят, нақл, қисса, ривоят, сухан, як навъ асари эпикист, ки лаҳза ва ҳолатҳои муҳими зиндагии инсонро дар бар мегирад, -навиштааст адабиётшинос Худой Шарифов (8, с.544). Муҳаққиқи номбурда инчунин дар мақолаи дигараш илова мекунад: «Ҳикоя яке аз навъҳои адабии қадимтарини адабиёти форс-тоҷик мебошад. Истилоҳи ҳикоя бори аввал дар «Тафсири Табарӣ» истифода шудааст. Баъдҳо ҳикояҳо дар китобҳои адабӣ, таърихӣ, динӣ, тасаввуфӣ барои такмили воқеаҳо ва шарҳи матлаб, чун воситаи намоишу тасдиқи андешаҳои тарбиявӣ, иҷтимоӣ ва динии мазҳабӣ омадаанд» (9, с. 384).

Ҳусайни Размҷӯ, муҳаққиқи варзидаи эронӣ, дар таҳқиқоти худ «Анвои адабӣ» ҳикоятро «аз лиҳози адабӣ навъе достони сода ва ғолибан мухтасар, воқеӣ ва сохтагӣ» (5, с. 123) маҳсуб кардааст.

Академик Носирҷон Салимов ҳикоятро як намунаи кӯчаки насри форсӣ-дарӣ мешуморад, ки он дар қаламрави Мовароуннаҳру Хуросон дар асри VIII оғоз ёфта, хусусияти синкретӣ доштааст. «Бо таваҷҷӯҳ ба таҳаввули жанрӣ ва истиқлоли комили ҳикоят, - таъкид мекунад Н. Салимов, - вижагиҳои сабку услуб ва доираҳои мавзӯоти умдаи он метавон муҳимтарин хасоиси ҳикоятро дар чанд нукта табақабандӣ ва ҷамъбааст намуд» (6, с. 312). Аз рӯи табақабандии муҳаққиқ ҳикоёти асриёнӣ ба се ҷанбаи зерин ҷудо карда шудааст:

1. Ҳикоёти пандуахлоқӣ; 2. Ҳикоёти мазҳабӣ; 3. Ҳикоёти таърихӣ-асотирий; 4. Ҳикоёти тамсилӣ; 5. Ҳикоёте, ки реша дар фарҳанги Ҳинди қадима доранд; 6. Ҳикоёти латиф, ки қаробат ба латифа доранд; 7. Ҳикоёти марбут ба зиндагии шуарову уқало ва аҳли қалам.

Барои исботи табақабандии мазкури ҳикоёти форсӣ тоҷикӣ на танҳо аз ҳикояҳои Муҳаммад Авфӣ, «Гулистон»-и Саъдӣ, «Калила ва Димна»-и Кошифӣ, «Баҳористон»-и Ҷомӣ ва дигар нависандагони касбӣ, балки аз осори донишмандон ва сиёсатмадорон, ҳамчун Абӯрайҳони Берунӣ, Кайковус, Низомулмулк низ намунаҳои хуби ҳикоятҳои метавон овард, ки ба асрҳои X-XI мансуб мебошанд. Масалан, дар «Қобуснома»-и Унсурмаолии Кайковус ҳикоятҳои хеле кӯтоҳ аз шахсият ва рӯзгори Афлотун, Муҳаммад Закариёи Розӣ оварда шудаанд (4). Дар «Сиёсатнома»-и Низомулмулк ҳикоятҳо роҷеъ ба муомилоти амир бо донишмандон, тоҷирон ва хунармандон дарҷ ёфтаанд (7).

Аз лиҳози мазмуну мӯхтаво муҳимтарин вижагии ҳикоятҳои Низомулмулк ва Унсурмаолии Кайковус дар он аст, ки дар онҳо дар симои баъзе шахсиятҳои таърихӣ ҳамчун шахсони идеалӣ таҷассум ёфтаанд, гарчанд таърих маълум аст, ки ҳислатҳои дар ин гуна ҳикоятҳо зикршуда ба ҳамин ашхос чандон мувофиқ нестанд. Муаллифон дар симои эшон рисолатҳои иҷтимоӣ ва ахлоқии худро таҷассум намудаанд. Чунончи, Султон Маҳмуди золим чун подшоҳи одил тасвир ёфтааст, зеро Низомулмулк адли шохорро мехост. Дар «Қобуснома» ҳикоят андар ҳикоят низ мавҷуд аст. Ҷамаи онҳо нақӯиро меситоянд, бадириро маҳкум мекунанд ва хеле ибратбахш мебошанд.

Муаррих Абӯбақри Наршаҳӣ низ дар «Таърихи Бухоро» барои тасдиқи фикри андешаҳои худ ҳикоятҳо овардааст. Наршаҳӣ дар бораи тақсими қардани Бухоро дар миёни Араб ва Аҷам изҳори ақида менамояд ва ҳикояте нақл менамояд оид ба сабр. Яъне сабр пеша бикунӣ, вақт бисёр масоилро ҳаллу фасл менамояд.

«Чавомеъ-ул-ҳикоёт ва лавомеъ-ул-ривоёт» -и Авфӣ бештар аз ду ҳазор ҳикоятро дар мавзӯҳои мухталиф дар бар мегирад: сиёсӣ, иҷтимоӣ, маишӣ, ҳаҷвӣ... Ҳикоятҳои панду ахлоқӣ дар бораи манобеи дӯстӣ ва сулҳ низ кам нестанд. Ҳикоятҳои ҳастанд, ки аз лиҳози шакл ва сабк ба такмил расидаанд, сужети мушаххасро фаро мегиранд ва анҷом ёфтаанд. Ҳикоятҳо дар бораи ашхоси таърихӣ ва воқеа - Муҳаммад Закариёи Розӣ, Ҳаким Фарруҳӣ, Нӯшервони одил, Кисро, Арасту, Аҳмади Сомонӣ, Ҳаҷҷочӣ Юсуф, Баҳром, Султон Маҳмуд... Ҳикоятҳои мочароӣ ва ишқӣ низ тавачҷӯҳи Авфиро ба худ кашидаанд. Онҳо дар асоси манобеи гуногун - асарҳои таърихӣ, сарчашмаҳои ҳиндӣ ва ривоятҳои мардумӣ навишта шудаанд. Ҳикоятҳои тамсилӣ дар бораи вухушу туюр, хазандаҳо ва парандаҳо бо ҳикмат ва натиҷае аз онҳо тасниф гардидаанд. Масалан, ҳикояте дар бораи мор, рӯбоҳ, одам ва дарахт, зараррасонии азалии мор ва кӯмаки рӯбоҳ ба одами нақӯкор накл карда чунин натиҷа мегирад: «Ва фоидаи ин ҳикоят он аст, ки ҳар оқил, ки тариқи ҳазм сипарад, бар душман эътимод накунад ва ҳасми худро хор надорад ва чун бадхоҳро дар дасти боло дидӣ, пой бар сари ӯ нех, то зиндагонӣ ба хурраи ва шодӣ баъд аз ҳасм ба сар равад» (3, с. 490).

Нависанда дар хулосаи баъзе ҳикоятҳо шеър меорад, ки ҳам мазмуни ҳикоя, матлаб ва ғояи онро равшан месозад, ҳам ҳусни анҷом аст.

Баъзе ҳикоятҳо аз як саволу ҷавоб, яъне аз ду ҷумла иборат бошанд ҳам, маънии амиқро дар бар мегиранд:

«Афлотунро гуфтанд: - Чӣ гӯӣ, ки ҳаргиз ғамгин набошӣ?

Гуфт: Дил дар чизе набандам, ки аз дасти ман биравад...» (3, с. 487).

Манобеи ҳиндӣ яке аз муҳимтарин омилҳои инкишофи ҳикоя дар таърихи адабиёти форс-тоҷик гардидаанд. Дар ин бора на танҳо ҳикоятҳо дар бораи одамон, масалан, «Китоби Ҳаким Синдбод» (а. XII), балки кутуби ҳикоёти тамсилии Хусайн Воизи Кошифӣ «Калила ва Димна» ва Иноятуллоҳи Канбу «Баҳори дониш» шаҳодат медиҳанд. Онҳо аз ҳикоятҳои қадими форсӣ ҳиндӣ ва ҳуди муаллифон иборат мебошанд. Дар ин асарҳо вухушу туюр тасвир ёфта бошанд ҳам, ҳар кадоми онҳо ҳӯву хислат ва ахлоқу одоби одамро таҷассум менамоянд. Чунон ки дар ҳикоятҳои Муҳаммад Авфӣи Бухорӣ саъваю пилу пашшаю ғук, мор, дарахт ва рӯбоҳ бо забони одаи ҳарф мезананд, дар асарҳои Кошифӣ ва Канбу низ ҳайвонот ва парандагон мисли одамон гуфтугӯ ва муошират мекунанд. Аз ҳар як ҳикояти тамсилӣ натиҷаҳои судманд метавон бардошт, ки ба манфиати хонанда хоҳад буд.

Дар тараққиёт ва тақомули ҳикояти классикӣ китобҳои маҳбуби халқҳои форсизабон – «Гулистон»-и Шайх Саъдӣ ва «Баҳористон»-и Ҷомӣ нақши бориз гузоштаанд. Дар ҳикоятҳои Саъдӣ ва Ҷомӣ ҳақиқати ҳаёт тасвир ёфтааст. Устод Айнӣ навишта буд: «Ҳақиқатан ҳам Саъдӣ реалист аст. Ӯ на танҳо дар ҳикояҳои худ, балки дар шеърҳои лирикии худ ҳам аз реал – аз ҳақиқат дур нарафтааст. Ташбеҳ ва истиораҳои Саъдӣ ҳамагӣ табиӣ ва мантикианд, дар асарҳои ӯ чизеро намебинед, ки ақл қабул накунад, ё ин ки монандаш дар олами зинда набошад ё нагузашта бошад» (1, с. 123).

Сабаби асосии моҳияти реалистии ҳикоятҳои Саъдӣ дар ин аст, ки ӯ мамлакатҳои Эрон, Арабистон, Осиёи Сағир, Миср, Шом, Хуросон ва Мовароуннаҳрро шитоб накарда саёҳат намуд, бо ҳаёти халқҳои гуногун аз наздик ошно гардид, аз хунарманду деҳқон то шохону вазирон ва ҳӯву хислати тамоми синфу табақаҳои ҷомеаҳои рангоранг ва муносибату муоширати байни онҳоро оқилона омӯхт, таҳлилу ҷамъабаст кард ва хулосаҳои лозимӣ баровард. Азбаски Саъдӣ дониши амиқ,

чаҳонбинии васеъ ва истеъдоди комил дошт, тавонист, ки дар ҳикоятҳои хурд-хурд чаҳон-чаҳон маънӣ биғунҷонад, сирати подшоҳон, ахлоқи дарвешон, фазилати қаноат, фаовиди хомӯшӣ, ишқу ҷавонӣ, заъфу пирӣ, таъсири тарбият, одоби сӯҳбат ва дигар мавзӯю масъалаҳоро мавриди баррасӣ қарор бидиҳад.

Реализми Саъдӣ дар тасвири объективонаи воқеаҳо ва эҷоди образҳои инсонӣ зоҳир мешавад. Ҳикоятҳои иҷтимоиаш ҳам, панду ахлоқиаш ҳам, танқидӣ-ҳаҷвӣ, мутоибааш ҳам мазмуну моҳияти реалистона касб кардаанд. Ғояҳои ватанхоҳӣ, башардӯстӣ, амниятӣ сулҳу салоҳ, дӯстию бародарии халқҳои гуногунмиллат дар ҳикоятҳои Саъдӣ хеле пуққувватанд.

Аз лиҳози сабк насри классикӣ бо шеър омехта аст. Порчаҳои манзум бештар ҳамчун хулоса ва натиҷаи воқеаи баёншуда истифода мешаванд ва мақсаду мағлаби муаллифро равшану барҷаста иброз мекунанд. Ҳамин услуб дар ҳикоятҳои «Баҳористон»-и Ҷомӣ низ риоя шудааст, зеро он дар пайравии «Гулистон» иншо гардидааст. Ҷомӣ дар китоби панду ахлоқии «Баҳористон» ҳикоятҳои ибратбахше оид ба ҳаёти орифон, шахсиятҳои бузург, подшоҳон, инчунин ҳикоятҳои дилпазире роҷеъ ба олиҳимматӣ, ишқу ошиқӣ, ҳазлу мутоиба овардааст. Як идда ҳикоятҳои ӯ дар бораи Рӯдакӣ, Фирдавсӣ, Носири Хисрав, Низомӣ, Саъдӣ, Ҳофиз, Камоли Хучандӣ ва ҳамзамони ҳазрати Ҷомӣ Алишери Навоӣ мебошанд. «Баҳористон» низ омехтаи зебои насру назм буда, насраш шоирона аст, унсурҳои саҷро зиёд фаро гирифтааст.

Чун сухан дар бораи ҳикоятҳои насри классикӣ меравад, яке аз вижагиҳои услубии онро бояд таваҷҷуҳ дод, ки ин робитаи ҳикоятҳо бо насри ривоятӣ аст. Дар насри ривоятӣ, масалан, дар «Чор дарвеш» ҳикоят андар ҳикоят чун падидаи услубӣ баён равшан ба назар мерасад. Ҳамин услуб дар ҳикоятҳои чанде аз насрнависони асри миёнагии форс-тоҷик дида мешавад. Чунончи, асари Имом ас-Сағрӣ (а. XIII-XIV) «Ҷавоҳир-ул-асмор» бо ҳамин услуб нигошта шудааст.

Қаробати услубии насри классикии форс-тоҷик бо насри ривоятӣ дар сабки лирикӣ низ аён мегардад. На танҳо асарҳои ёддоштӣ, аз қабиле «Сафарнома»-и Носир Хисрав ва «Бадоеъ-ул-вақоъ»-и Зайниддин Восифӣ, балки «Чор дарвеш» барин намоёнтарин ҳикоятҳои насри ривоятӣ низ бо услуби лирикӣ, яъне аз номи шахси якум-таҳқиягар офарида шудаанд. Дар ҳикоятҳо низ услуби мазкур дида мешавад. Нависанда худаш таъкид мекунад, ки он ҳикоятро аз касе шундааст, аз ягон сарчашма гирифтааст ё бофтаю сохтаи худаш аст.

Дар бисёр ҳикоятҳои «Гулистон»-и Саъдӣ низ иштироки муаллиф дар воқеот таъкид ёфтааст ва он мабдаи субъективии ҳикоятро таъкият мебахшад. Усули муколамаи нависанда-таҳқиягар ва қаҳрамонони ҳикоят ба тарзи «Гуфтам. Гуфт» сурат мегирад, ки чунин аст:

«Гуфтам:

-Ҳикояти он рӯбоҳ мувофиқи кори туст...

Гуфт: Шерро мегиранд» (10, с. 89).

Шакли дигари услуби лирикӣ «ман» гуфтани нависанда аст, ки низ даҳолати фаъолонаи ӯро ба воқеаи тасвиршаванда ва тақдири қаҳрамони он нишон медиҳад. «Тане чанд дар сӯҳбати ман буданд, -мегӯяд Саъдӣ дар ҳикояте, - зоҳири эшон ба салоҳ ораста ва яке аз бузургон ҳусни занне балеғ дар ҳаққи ин тоифа дошт ва идроре муайян кард» (10, с. 94).

Иштироки нависанда дар ҷараёни воқеаҳо на танҳо падидаи услуби лирикист, балки нишонаи ҳақиқатнигорӣ ҳам ба шумор меояд. Маълум мешавад, ки муаллиф ҳикоятро худ насохтааст, балки аз воқеият гирифтааст.

Ҳамин тарзи баён дар ҳикоятҳои «Баҳористон»-и Ҷомӣ низ ба мушоҳида мерасад.

Сабаби заминаи воқеӣ доштани бисёр ҳикоятҳои классикӣ дар ҳамин аст, ки он нависандагон мушоҳидакорони нуктасанҷ ва соҳибистеъдод будаанд. Андешаҳои моро ҳикоятҳои ёддошти Зайниддин Восифӣ (1485-1556) «Бадоеъ-ул-вақоъ» тасдиқ карда метавонанд. Азбаски ӯ аз айёми наврасию ҷавонӣ бо зиндагонии мардуми шаҳр-қосибону хунармандон, шоирону санъаткорон, донишмандону фозилон ошно буд, рӯзгор ва хислату характери онҳоро моҳирона тасвир кардааст. Боз ба устод Айни муроҷиат менамоем : «Восифӣ як нависандаи бериё ва бо таъбири оммавии тоҷикӣ «фӯртакигӯӣ» аст, - таъкид мекунад ӯ дар муқаддимаи «Бадоеъ-ул-вақоъ».- Ӯ дар навиштани аҳволи худ, аҳволи ҳамзамонон, дӯстон, ошноён ва ҳамсӯҳбатони худ ҳеҷ чизро зери парда нигоҳ намедорад. Ӯ аз қор фармудани таъбирҳои ҳам, ки дар замони мо беадабона ба шумор мераванд, ҳеҷ ибто намекунад. Бинобар ин, мо дар «Бадоеъ-ул-вақоъ» аҳволи замони муаллифро ва характери шахси таърихӣ он замонро кушода, равшан ва «лутҷаку пӯстқанда» мебинем...» (2, с. 21).

Ҳикояҳои Восифӣ воқеӣ мебошанд ва аксарияти қаҳрамони онҳо, мисли Ҷомӣ ва Навоӣ, шахсиятҳои таърихӣанд, ки нависанда олами маънавӣ, рафтору кирдор, хӯи хислат ва урфу одати эшонро реалистона нишон медиҳад. Дар адабиёти асримиёнагии форс-тоҷик ҳикоятҳои латифаомез ва нимтахайюлӣ ҳам вучуд доранд, ки бо ҳаёти маишӣ мардум аз ягон ҷиҳат наздик буданд. Масалан, дар ҳикоятҳои «Рисолаи дилқушо»-и Убайди Зоконӣ (1270-1370) ҳаёти қашшоқонаи муздурон бо ҷузъиёти таъсирбахш ба тасвир омадааст. Инчунин муносибатҳои тарафайни намояндагони табақоти мухталифи ҷомеа тавассути мутобибаи нозук акс ёфтаанд. Нависанда ба эҷоди образи ҷомеи ҳиҷоғӣ моҳир Талҳак муваффақ гардидааст, ки нуксонҳои ҳаёти иҷтимоӣ-маишӣ ва ахлоқиро мавриди мазамат қарор медиҳад.

Ҳикоятҳои Убайди Зоконӣ мисли ҳикоятҳои «Гулистон» ва «Баҳористон» мӯъҷазанд ва аз муқолаҳои кӯтоҳ-кӯтоҳи нишонрас сохта шудаанд.

Дар адабиёти тоҷики давраи маорифпарварӣ мазмун ва мӯҳтавои танқидии ҳикоятҳо пурзӯр гардиданд. Онҳо асосҳои зиддиҳалқии давлатдорӣ амриони манғит, ҷаҳолатпарастии арбобони давлат ва уламои мутаассибро фош мекарданд. Ҳикоятҳои Аҳмади Дониш (1826-1897) дар «Наводир-ул-вақоъ», Қорӣ Раҳматуллоҳи Возех (1817-1894) дар «Савонех-ул-масолик» ва Шамсиддини Шохин (1858-1894) дар «Бадоеъ -ул-саноеъ» зарурати як инқилоб ва тағйироти куллиро дар ҷомеа ва усули давлатдорӣ пешниҳод карданд. Агар ҳикоятҳои Аҳмади Дониш бо услуби реализми танқидӣ, Возех бо сабки очерку сафарнома таълиф шуда бошанд, ҳикоятҳои хеле мухтасару кӯтоҳбаёни Шохин бо рамзу истиора, кинояву ташбеҳоти пӯшида, бо мақола зарбулмасал ва дигар суҳанҳои нешдори пурмаънӣ навишта шудаанд.

Ҳикоятҳои Аҳмади Дониш дар бораи фарзандони халқи муздури Бухоро - Холмуҳаммад ва Шуқурбеки «дузд» бо услуби романтикӣ рӯи қоғаз омадаанд. Онҳо қувваи бузурги ҷисмонӣ ва диловарии халқро бо забони дар ҳамон замон нисбатан содаи тоҷикӣ ба риштаи тасвир кашидаанд.

Ҳамин тариқ, дар асрҳои мухталифи рушди насри тоҷикӣ-форсӣ ҳикоя ва ё ҳикоят мавқеи хоси худро дошт, ки исботи ин дар асарҳои бадеӣ ва асарҳои дигари мансур ба қасрат ҷойгир шудани ҳикояҳо аст. Ҳар соҳибқаламе ки майл ба насрнавиҷ дошт, ҳатман аз ин жанр истифода мебард. Агар манзалати ҳикояро дар наср бо манзалати

ғазал дар назм шартан баробар гузорем, ҳар ду ҳамсанганд. Чунки ҳар шоире даст ба гуфтани ғазал задааст ва ҳар носире ба гуфтани ҳикояте қалам фарсудаасту он дар сафаҳои даврон то ба мо мерос мондааст.

Калидвожаҳо: ҳикоя, ҳикоят, насри форсу тоҷик, таҳаввули жанрӣ, хусусияти сабкӣ, реализм.

Пайнавишт:

1. Айни С. Куллиёт. Ҷ. 11. – Душанбе: *Наириёти давлатии Тоҷикистон*, 1962. – 474 с.
2. Айни С. Куллиёт. Ҷ. 13. – Душанбе: *Ирфон*, 1977. – 427 с.
3. *Дурдонаҳои наср. Иборат аз чаҳор ҷилд. Ҷ.1.* – Душанбе: *Ирфон*, 1987. – 490 с.
4. *Кайковус У. Қобуснома. – Тазкираи адабиёти бачагона. Ҷ. 3.* – Душанбе: *Маориф*, 1982. – 350 с.
5. *Размҷӯ Ҳ. Анвои адабӣ ва осори он дар забони форсӣ. Чопи сеюм. – Машиҳад: Муассисаи чоп ва интишороти остони Қудси Разаӣ, 1376. – 203 с.*
6. *Салимов Н. Марҳалаҳои услубӣ ва таҳаввули анвои наср дар адабиёти форсу тоҷик (асрҳои IX–XIII). – Хуҷанд: Нури маърифат, 2002. – 400 с.*
7. *Ҳоҷа Низомулмулк. Сиёсатнома. Ба тасҳеҳи Аббос Иқбол. – Техрон, 1320. – 154 с.*
8. *Шарифов Х. Ҳикоя. / Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик. Иборат аз 3 ҷилд, Ҷ. 1. – Душанбе: СИЭСТ, 1988. – С. 461.*
9. *Шарифов Х. Ҳикоя. / Энциклопедияи Советии Тоҷик. Иборат аз 8 ҷилд. Ҷ. 8. – Душанбе: СИЭСТ, 1988. – С. 384.*
10. *Шерозӣ С. Мунтахаби куллиёт. – Сталинобод: Наириёти давлатии Тоҷикистон, 1956. – 417 с.*

Reference Literature:

1. *Ayni S. Collection of Compositions. V.11. - Dushanbe: State publishing-house of Tajikistan, 1962. – 474 pp.*
2. *Ayni S. Collection of Compositions. V.13. - Dushanbe: Cognition, 1977. -427 pp.*
3. *Pearls of Prose. In four volumes. V.1. - Dushanbe: Cognition, 1987. – 490 pp.*
4. *Kaykovus U. Kobusnoma as Anthology of Juvenile Literature. V.3. - Dushanbe: Education, 1982. – 350 pp.*
5. *Razmju H. Literary Types and its Literary Productions in the Persian Language. The third edition. – Mashhad: Qudsi Razavi publishing-house, 1376. – 203 pp.*
6. *Salimov N. Origin and Establishment of Prose Genre in Tajik and Persian Literatures (IX-th – XIII-th centuries). – Khujand: Light of Education, 2002. – 400 pp.*
7. *Khoja Nizomulmulk. The Book about Politics. Under the editorship of Abbos Iqbol. – Tehran, 1320. – 154 pp.*
8. *Sharifov Kh. Story. / Encyclopedia of Tajik Literature and Art. In three volumes. V.1. - Dushanbe: The Central Scientific Editorial Board of the Tajik Soviet Encyclopaedia, 1988. – P. 461.*
9. *Sharifov Kh. Story. / Encyclopedia of Soviet Tajikistan. In eight volumes. V.8. - Dushanbe: The Central Scientific Editorial Board of the Tajik Soviet Encyclopaedia, 1988. – P.384*
10. *Sherozi S. Selected Compositions. – Stalinabad: state publishing-house of Tajikistan, 1956. – 417 pp.*